

*Approaches in Teaching
Подходи в преподаването*

ЗА НЕОБХОДИМОСТТА ОТ НОВИ УЧЕБНИ ПРОГРАМИ ПО ИСТОРИЯ ЗА БЪЛГАРСКИТЕ УЧИЛИЩА В ЧУЖБИНА

Валентина Александрова-Кирова

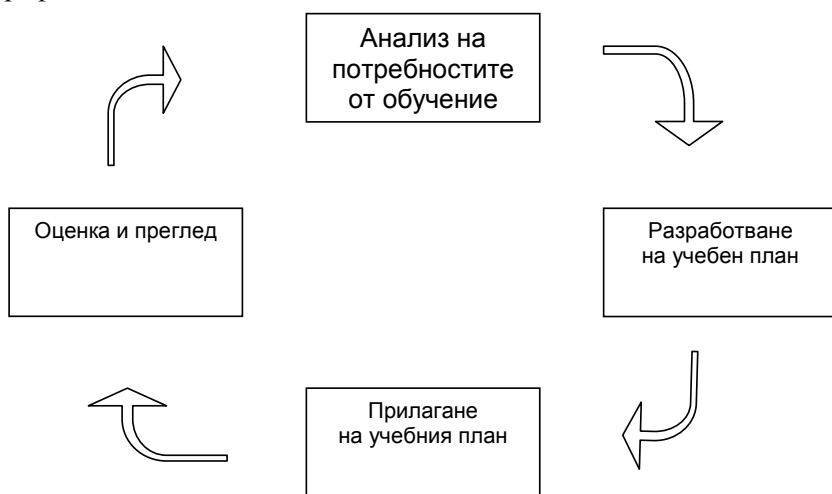
Българско училище към Посолството в Лондон

Резюме. Целта на изследването е да бъде дискутирана необходимостта от изработването на нови, адаптирани програми по история за българските училища в чужбина. В текста са идентифицирани редица слабости на съществуващите програми и са разгледани особеностите на преподаването по история за българските ученици в чужбина. На базата на сравнение с английските програми и методи на обучение по история са представени няколко основни идеи, които биха могли да послужат като изходна точка за промяна на програмите по история за българските училища в чужбина.

Keywords: history curriculum, teaching Bulgarian history, Bulgarian schools abroad

Обучението по история в българските училища в чужбина (БУЧ) изисква особено внимание най-малкото поради факта, че историята на България е един от основните три предмета, наред с българския език и литература и география на България, който се изучава в тези училища. В момента в сила за тези училища са програмите, образователните изисквания, хорариумът, както и учебниците и учебните помагала, които са валидни и в България¹⁾. Доста често обаче се оказва, че утвърдените програми и изисквания не са приложими за БУЧ поради различни причини, вариращи от невъзможността да се покрие хорариумът и съответно учебният материал, до невъзможност на учениците, на много от които българският е втори език, да възприемат учебния материал по начина, по който е даден в наличните и утвърдени от МОН учебници²⁾. През последните години, с разрастването на системата на българско обучение в чужбина, все по-изострен става проблемът за изработването на нови или адаптирането на съществуващите учебни програми по история. Целта на настоящата статия е да представи някои идеи и посоки, които биха могли да послужат като изходна точка за разработването на тези програми за БУЧ. Предназначението на тези идеи е да служат като отправна точка за по-нататъшни дискусии, като изработването на системен план и търсене на правилните въпроси ще са обект на бъдещи усилия.

Опирайки се на една от методологиите за изработване на нови учебни програми, посочена във фиг. 1, първият проблем, който трябва да се разгледа, е – какви са потребностите или особеностите на обучението по история в чужбина, какво налага преработването на съществуващите програми, за да може да се изгради концепция какво трябва да е обучението. Именно първият етап ще бъде разгледан по-надолу, и то не подробно, само за частта „история“, а не „география“, която ще изисква допълнително внимание.

Фигура 1.³⁾

Какво показва анализът на съществуващите проблеми при прилагането на сега действащите програми по история в БУЧ? Къде е необходимо да бъдат направени промени?

Моят опит в преподаването по история до VI клас показва следните проблеми:

– Чрез сегашните учебни програми и времето и мястото, което често се отрежда на историята като допълваща, втора (или трета) и не толкова важна дисциплина в БУЧ, не могат да се постигнат най-важните цели на преподаването ѝ, а именно: разбиране на важността на историческото знание, изграждане на логическа представа или „обща картина“ за историята на българските земи; съдействие за изграждане и/или разбиране на българската национална и културна идентичност; създаване на чувство за приобщеност към България; приемане на националните ни и европейски ценности и изграждане на компетентни и толерантни личности.

– Уроците в учебниците са скучни и често неразбираеми за учениците в чужбина.

– Липсват разработени помощни материали за работа с деца билингви.

– Липсват дидактически материали и анализи, които да улеснят преподаването по история в чужбина.

Затова и на първо място ще бъде разгледан въпросът за структурата на учебните програми и как би могла тя да се промени за БУЧ. В момента предметите до гимназиалния курс, от които българските ученици в чужбина участват за историята на страната, са: „Роден край“ (I клас), „Човекът и обществото“ (III и IV клас) и „История и цивилизация“ (V и VI клас). Във втори, седми и осми клас не се преподава история, защото тогава се изучава „Околен свят“ и обща история. От друга страна, в III и IV клас в частта по история и съвременност, включваща и гражданско образование, накратко се припокрива цялата история на българската държава и в двата класа. В V и VI клас се преподава историята на българските земи от древността до наши дни. Предвижда се, според изискванията на МОН, преподаване на история в гимназиалния курс на БУЧ едва и само в XI клас.

Българските деца в чужбина обаче, които живеят далеч от родината на родителите си, се нуждаят от едно непрекъснато и последователно обучение по история, което да включва повече уроци за обясняване, за представяне на цялостната картина на историята на българите, за преговор, упражнения и практически занимания. Затова най-добре е още във втори клас да се започне с преподаване на основни понятия, и най-вече поради възрастта на учениците – със запознаване с най-важните исторически личности. Възможно е да се пристъпи и към преработка на програмата по „Роден край“ и за учениците от I и II клас на БУЧ да се създаде нов предмет, наречен например: Познавам България.

По-нататък, като се има предвид, че повечето БУЧ не могат да си позволят да покрият изцяло обявения от МОН хорариум, би било по-подходящо да се раздели материалът на преподаване в III и IV клас, като например в III клас се приключи обучението с първите векове от османското владичество, а в IV клас се продължи с Българското възраждане⁴⁾. Така би се постигнало по-задълбочено първо възприятие на историята на България, което да бъде надградено в следващите класове. Важен фактор, който не трябва да се пренебрегва, е, че много от нашите ученици в БУЧ се отказват на даден етап от българското училище и не продължават обучението си по различни причини – както поради семейни, така и поради увеличаване на натовареността в местните училища. Затова би било полезно в III и IV клас да се включат теми за археологическото наследство на българските земи, българския фолклор и народно творчество, което би изградило важни ценности и би спомогнало за тяхната културна идентификация.

Възможните посоки по-нататък на промени в обучението по история от V до VIII клас могат да бъдат две:

- материалът за V и VI клас да се раздели хронологически между класовете от V до VIII и периодите да се изучават много по-подробно, или
- историята на българската държава да продължи да се изучава в V и VI

клас разделена както е в момента, като отпаднат някои теми, а в VII и VIII клас да се изучават по-задълбочено и модулно отделни проблеми от историята на България.

Друга важна особеност на бъдещите учебни програми по история за БУЧ по отношение на структурата би трябвало да е тяхната способност за допълнителна адаптация. Полезно би било в програмите да се въведат задължителни теми и незадължителни или препоръчителни, каквато е например системата на учебни програми във Великобритания. Това би позволило, от една страна, учителите да имат повече свобода и избор от незадължителните теми/уроци и от друга, когато дадено БУЧ има възможност за по-ограничен брой часове, да се преподават само задължителните теми и това да не влияе на възможността за издаване на удостоверения. Разделянето на задължителни и незадължителни теми би представлявало важно поле за изява и творчество на учителите и същевременно възможност за съобразяване с местните условия.

По отношение на методите на преподаване по историята в БУЧ също е необходима промяна. Методите на преподаване във Великобритания, а предполагам и в много други държави в ЕС, са такива, че поставят в центъра на обучението ученика, а не учителя⁵⁾. За учениците ни, израснали в друга обстановка, остава неразбран този учител, който им дава всичко наготово, а после те трябва да възпроизведат урока от учебниците. Във Великобритания например дори няма учебници, които децата да занесат вкъщи. Идеята е чрез работа в клас, включваща творческо преподаване на учителите и използване на интересни и полезни ресурси, да се изградят мислещи хора, които чрез упражнения и различни интерактивни методи сами да стигнат до изводи за причини и последици, за развитието на държавата и обществото. Идеята е учениците да „открият“ сами какво е историята и значението на историческите факти.

По отношение на ресурсите, като тук се включват учебници, тетрадки и допълнителни материали за работа в клас и вкъщи, ако искаме да постигнем качествено обучение, следва да се изработят нови такива, които да са разбираеми и подходящи за деца билингви. Ефективността на обучението несъмнено ще се увеличи при целенасочено разработване на дидактически материали, които да са насочени към подпомагане на учениците, които живеят в чужбина. Какво имам предвид под по-различни учебници и тетрадки? Например – разработване на всеки урок така, че да грабне интереса на ученика от началото, посочване на най-важните понятия, заедно с визуални изображения (или приложение на визуален речник); разработване на активни и ангажиращи задачи или въпроси за разсъждение, които да накарат всеки ученик да участва в обсъждането. По отношение на темите и при разработването на тези учебници трябва да се търси баланс на социалната, политическата, икономическата, културната и религиозната история на България. Важно е в учебниците да намери място използването на различни източници, извори, за да се направи

урокът по-интересен, да се вълечат учениците в дискусии, диспути и обсъждания. Всичко това ще спомогне часът по история да не е скучен, а така и ще изпълним целите, които си поставяме при преподаването на история в БУЧ. За илюстрация как би могъл да изглежда един урок, който да не включва само текст, илюстративен материал и въпроси след урока, може да се даде за пример урок от английски учебник по история, където са съчетани различни източници – писмени извори, реконструкции, схеми, таблици, рисунки⁶⁾.

Copyrighted Material

Britain 1750–1900: what changed?

1750

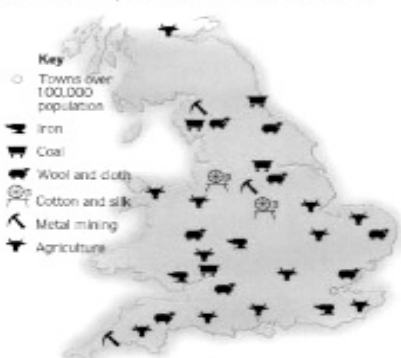
Population

- **T**OTAL population: about eleven million.
- About 80 per cent of people lived and worked in the countryside.
- Many babies died before their first birthday.
- The annual death rate was 28 deaths per 1000 people.

SOURCE 1 Major cities and industries in 1750

Key

- Towns over 100,000 population
- ⚒ Iron
- ⚒ Coal
- ⚒ Wool and cloth
- ⚒ Cotton and silk
- ⚒ Metal mining
- ⚒ Agriculture

SOURCE 2 A contemporary engraving of Leeds, a market town, in the early eighteenth century

Health and medicine

- People did not know that germs caused disease and could do little to fight diseases like smallpox and diphtheria, which killed many people.
- Only simple operations on patients were possible, because there were no anaesthetics or blood transfusions, and patients often died from infection.

SOURCE 4
Spinning flax at home, an engraving from the 1790s. The woman on the right is reeling the spun thread ready to hand it on to the weaver, who wove it into cloth

Work

- The most important industry was farming – food and wool production in particular.
- All industries were small-scale. Manufacturing was done in people's homes, or in workshops attached to their homes.
- Power to make machines work was provided by water wheels, or by horses, or by human hands or feet.
- Steam power was used to pump water from some mines.

1. Describe the living conditions of the family in Source 4.
2. List all the jobs you can see being done in Sources 3 and 4.

Като обобщение на предложенията бихме могли да кажем, че при разработването на бъдещите адаптирани програми по история за българските училища в чужбина трябва да се вземат предвид следните моменти:

1. Да се въведе преподаване по история и география на България без прекъсване от I до VIII клас и в гимназиалния курс.

2. Адаптираните учебни програми да включват между 1 и 2 часа седмичен хорариум, като се създаде задължителна и незадължителна програма на обучение.

3. Програмите по история за БУЧ да се адаптират с оглед на специфичните условия на обучение на ученици, които живеят в чуждоезикова среда и на които често българският език им е втори.

4. Да се насърчи използването на различни методи на обучение – интерактивно обучение, използване на визуални материали, въвеждане на занимателни елементи; легенди, народни приказки и песни и др.

5. Обемът от информация да се съкрати и в задължителния учебен план да остане най-значимото, онова, което всеки българин би трябвало да помни.

6. Да се разработят специализирани педагогически материали, включително учебници, които да предизвикват интереса на учениците и същевременно да отразяват нивото на познание на български език на учениците в чужбина. Да се увеличи привлекателността на предмета, учебниците да не са непременно академични сборници, а по-скоро пътеводител на Българското и историята на България. Освободеното от тежки сведения място да се запълни с повече интересна информация, която да включва любопитни факти от личните съдби на герои и селища (нещо оригинално, различно, забавно, интимно, което децата да запомнят, защото имат по-живо въображение и емоционалната памет е по-силна).

В заключение може да се каже, че несъмнено една от важните задачи за бъдеще ще бъде много сериозно да се помисли за това, какво точно да бъде съдържанието на учебните програми за БУЧ – какво искаме да знаят и да запомнят децата ни в чужбина, как да им бъде преподаден материалът, колко подробно да им разкажем за всеки един период, за всяка една тема, за всяко едно събитие или личност.

БЕЛЕЖКИ

1. Вж. <http://www.mon.bg/?go=page&pageId=15&subpageId=174>
2. Повече за особеностите на обучението по история в българските училища в чужбина вж: http://schoolbgembassy.org.uk/images/За_обучението_по_история_в_едно_българско_училище_в_чужбина.pdf
3. Вж. http://www.mlsp.government.bg/bg/projects/bg0102-05/guidelines/LMI-bg/Annex%20G-Manual_BG.doc.

4. Според публикуваните предложения за нови учебни програми от МОН по ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование“, материалът по история за III и IV клас също е разделен, като предложението е в IV клас да се започне изучаването на периода след Освобождението на България.
5. Във Великобритания тази идея се развива от създадената през 1972 г. „Schools History Project“, организация на Университета в Лийдс. Основният принцип е, че учениците не трябва да бъдат пасивни слушатели, „запомнящи факти“, приемайки знанията на учителите, а трябва да бъдат активни „изследователи на миналото“. Вж. <http://www.schoolshistoryproject.org.uk/index.php>
6. Peace and War: Discovering the Past for Y9: Pupils' Book by Colin Shepard, Andy Reid and Keith Shepherd, 1993.

ABOUT THE NEED OF A NEW ADAPTED CURRICULUM IN HISTORY EDUCATION DEVELOPED SPECIALLY FOR THE BULGARIAN SCHOOLS ABROAD

Abstract. In this study the problems related to the need of a new adapted curriculum in history education developed specially for the Bulgarian schools abroad is discussed. The manuscript highlights a number of issues with the existing statutory school programmes and investigates a number of specific aspects of teaching history for Bulgarian students abroad. Based on a comparison with the English programmes and tuition methods a couple of concepts - that can be used as a starting point in amending the history programmes for the Bulgarian schools abroad - are presented.

✉ **Dr. Valentina Alexandrova-Kirova**

Bulgarian School at the Bulgarian Embassy in London
186 – 188 Queen's Gate
London SW7 5HL, UK
E-mail: v.alex.kirova@gmail.com